

Шпакова О. В.,

здобувач кафедри цивільного права №2
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ СОРТУ РОСЛИНИ І ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОЇ РОСЛИНИ ЯК СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ

1. Сорти рослин, як і гібриди рослин, і породи тварин із заданими ознаками, вважаються селекційними досягненнями і в науці умовно разом з науковими відкриттями, компонованими інтегральними мікро-

схемами, раціоналізаторськими пропозиціями і комерційною таємницею відносяться до інших об'єктів інтелектуальної власності.

Правовому регулюванню селекційних досягнень присвячено главу 42 ЦК України (статті 485 – 486) і Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» [1], який і дає визначення сорту рослин як окремої групи рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови виникнення правової охорони: може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Різновидами сорту рослин, на які автор сорту (селекціонер), людина, яка безпосередньо вивела або виявила і поліпшила сорт, може набувати права інтелектуальної власності (особисті немайнові, майнові і, зокрема, майнове право на поширення сорту рослин), є клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція. Для підтвердження наявності того чи іншого права може бути видано такі документи: а) свідоцтво про авторство на сорт – охоронний документ, що засвідчує особисте немайнове право авторства на сорт; б) патент – охоронний документ, що засвідчує пріоритет і майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин; в) свідоцтво про державну реєстрацію сорту рослин – охоронний документ, що засвідчує майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин.

Для набуття вищезазначених прав сорт повинен відповідати критеріям придатності, а саме характеризуватися новизною, відмінністю, однорідністю та стабільністю. Таким чином, особливістю сортів рослин як інших об'єктів права інтелектуальної власності є те, що вони стосуються живої природи, а нові сорти рослин – це ніби винаходи, які створюють вже нові об'єкти живої природи, критерії ж придатності цих об'єктів нагадують критерії патентоздатності винаходів, а тому їх можна відносити до окремого виду об'єктів права промислової власності, оскільки ми виходимо з того, що сорт рослин живий організм, тобто форма існування, яка здатна до самовідтворення або передачі притаманних їй факторів.

2. Останнім часом поширення набули генетично модифіковані організми (далі – ГМО), включаючи і генетично модифіковані рослини. ГМО – це організм, генотип якого було змінено за допомогою методів генної інженерії. Відповідно із Законом України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [2] (далі – Закон) генетично модифікований організм, живий змінений організм (ГМО) – будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах, включаючи і рекомбінантні методи. Таким чином, генетична модифікація відрізняється від природного та штучного мутагенезу зміною генотипу. Генетично модифіковані рослини (далі – ГМ–рослина) – це рослини, ДНК яких модифікована шляхом застосування генетично інженерних методів. Основною метою створення ГМ–рослин є забезпечення нових сортів із специфічними ознаками, які не притаманні для рослин цього виду. Але виникає питання щодо таких ГМ–рослин: чи є вони безпечними і чи є виправданим їх використання? На сьогодні це питання залишається дискусійним, хоча вищевказаний Закон під генетичною безпекою розуміє стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній будь-який неприродний вплив на людський геном, відсутній будь-який неприродний вплив на геном об'єктів біосфери, а також відсутній неконтрольований вплив на геном сільськогосподарських рослин і тварин (ст. 1)

Вищевикладене дає можливість стверджувати, що сорт рослини та ГМ–рослина хоча і являються селекційними досягненнями, але мають різні підходи до їх захисту.

Специфічною ознакою сорту рослини як об'єкту права інтелектуальної власності є те, що він відноситься до живої природи. Нові сорти рослин можна назвати винаходами, які створюють (поліпшують, вдосконалюють) об'єкти живої природи. Специфічними особливостями сорту рослин також є: а) потреба у використанні земельних ресурсів для виробничого використання сорту; б) застосування супутньої технології вирощування; в) залежність кінцевого результату використання сорту від природно-кліматичних умов; г) тривалість виробничого циклу від одного до десятків років; д) матеріальним носієм сорту рослин є насіння. Сорт рослин стає об'єктом права інтелектуальної власності лише тоді, коли він відповідає встановленим вимогам охороноздатності, а саме є новим, відмінним, однорідним та стабільним.

Список використаних джерел:

1. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. №3116-ХП в редакції Закону від 17.01.2002 р. зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 7. – Ст. 278.
2. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. № 1103-У // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 35. – Ст. 484.